

V.7. SEKTORSKI PRIORITETI - OKOLIŠ

1. Ciljevi

1.1. Implementirati Akcioni plan zaštite okoliša (NEAP)

2. Stanje

2.1. Opći prikaz

Republika Bosna i Hercegovina, kao sastavna federalna jedinica bivše Jugoslavije, u sklopu strateškog planskog razvoja zemlje, bila je predodređena kao siroviniska i energetska osnova privrednog razvoja zemlje, i prostor za razvoj bazične i vojne industrije. Srazmjerno veliki hidro i termo energetske potencijali, izdašne zalihe uglja i ruda metala omogućile su proizvodnju više od polovine jugoslavenske proizvodnje uglja, 70 procenata proizvodnje ruda i metala željeza, aluminija, olova i cinka, te skoro 50 procenata proizvodnje električne energije. Također, velik dio kemijske industrije (na bazi azota i klora) bivše Jugoslavije bio je lociran u Bosni i Hercegovini. Tadašnja orijentacija na intenzivnu eksploataciju prirodnih resursa, sa pretežno zastarjelim i visoko zagađujućim tehnologijama i devastacijom okoliša, uz od države diktirane netržišne cijene sirovina i energije, nije omogućavala uspostavu i održavanje ravnoteže između razvoja privrede i zaštite okoline, odnosno održiv razvoj Bosne i Hercegovine.

U junu 1992. godine, kada je cijeli svijet bio zaokupljen idejom održivog razvoja i konferencijom u Rio de Janeiru, BiH je već ulazila u treći mjesec rata, koji je potrajao gotovo 4 godine. Pet godina kasnije, u vrijeme Rio + 5, BiH je, uz pomoć međunarodne zajednice, započinjala obnovu u ratu devastirane zemlje i njene infrastrukture, te proces uspostavljanja novog državnog sistema, koji još uvijek traje. Takva situacija je rezultirala činjenicom da BiH nije bila dovoljno uključena u razvijanje ideje i implementaciju održivog razvoja, utemeljenog na okolinskim principima.

Ipak, i pored teške situacije uzrokovane ratom, BiH se, kroz nekoliko regionalnih međunarodnih programa, poduzetih od 1997. godine, uspjela uključiti u proces razvijanja ove ideje i održivog razvoja na principima zaštite okoliša. To su, prije svega, programi PHARE i CARDS Evropske zajednice i projekti Svjetske banke: Nacionalni akcijski plan za okoliš/NEAP BiH i Strategija gospodarenja krutim otpadom u BiH, te regionalni program obnove okoliša u Jugoistočnoj Evropi/REReP u okviru Pakta stabilnosti; zatim drugi regionalni programi: mediteranski i podunavski, u okviru Mediteranskog akcionog plana (MAP) i projekta ICPDR (International Commission of Protection Danube River) i DABLAS (Danube-Black Sea) u okviru Dunavske konvencije i Konvencije o Crnom moru.

Značaj zaštite okoliša naglašen je i u Studiji izvodljivosti EU, koja predviđa da se u okviru rada na Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju, suradnja BiH i EU može dalje jačati sprečavanjem propadanja okoliša, nadzorom nad kvalitetom zraka i vode, nad zagađivanjem, te promocijom ekonomičnosti potrošnje energije i sigurnosti u industriji. Klasifikacija i sigurno rukovanje kemikalijama, prostorno planiranje, upravljanje otpadom, kao i zaštita šuma, životinja i biljaka također su teme kojima će biti poklonjena pažnja u okviru jačanja zaštite okoliša.¹

Ekološka politika je bitan elemenat stvaranja unutrašnjeg tržišta. Pitanja okoliša treba da budu dio procesa trgovinske i privredne integracije kao dio pretprijemne strategije zemlje. Zakonodavstvo EU na ovom polju pokriva širok raspon sektora i predstavlja najskuplji dio provedbe Acquis-a², zbog uspostavljanja sistema koji će omogućiti njegovu praktičnu primjenu i provedbu, te se stoga detaljnije razmatra u kasnijoj fazi evropskih integracija.

2.2. Zakonski i institucionalni okvir

¹ „Izveštaj Evropske komisije Vijeću o spremnosti BiH za otpočinjanje pregovora sa EU o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju“ (Studija izvodljivosti), Brisel, 18. novembra 2003., str. 38.

² Deset zemalja koje u maju 2004. godine pristupaju EU morat će utrošiti 80-120 milijardi eura za ispunjenje EU standarda iz ove oblasti.

Prepoznavajući zaštitu okoliša kao intersektorski problem i interdisciplinaran po karakteru, BiH je u poslijeratnom periodu počela intenzivnije razvijati svoje temeljne zakonske propise i programske dokumente u oblasti zaštite okoliša, koji slijede aktuelne trendove u svijetu. Do sada je realizirano sljedeće:

1. Usvojen set okolinskih zakona na entitetskim nivoima³
 - Zakon za zaštitu okoliša
 - Zakon o zaštiti prirode
 - Zakon o zaštiti voda
 - Zakon o zaštiti zraka
 - Zakon o upravljanju otpadom
 - Zakon o ekološkom fondu
2. Usvojen je Akcioni plan zaštite okoliša BiH/NEAP BiH⁴
3. Usvojena je Strategija gospodarenja krutim otpadom u BiH
4. Prezentiran je Izvještaj BiH o stanju okoliša/Svjetski samit o zaštiti okoliša i održivi razvoj, Johannesburg, 28. avgusta do 9. septembra 2002. godine.

Problematika okoliša, prema Ustavu BiH, u nadležnosti je entitetskih ministarstava: Federalnog ministarstva prostornog uređenja i okoliša i Ministarstva prostornog planiranja, građevinarstva i ekologije RS. U Federaciji je odgovornost za okoliš podijeljena sa kantonima, dok je ustrojstvo RS u ovoj oblasti centralizirano. Da bi se entitetske politike u oblasti okoliša koordinirale i harmonizirale u okviru cijele BiH, 1998. godine je, na osnovu Memoranduma o razumijevanju, utemeljeno međuentitetsko tijelo - Koordinacijski odbor za okoliš/životnu sredinu.

Od prošle godine, na razini BiH, postoji Upravni komitet za zaštitu okoliša i održivi razvoj (UKOOR), a prema najnovijem Zakonu o ministarstvima i upravi BiH, Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa je odgovorno (sa entitetskim ministarstvima) za izvršavanje međunarodnih okolinskih obaveza na području cijele zemlje. U procesu približavanja EU u ovom sektoru se pokazala se potreba za krovnim zakonom o zaštiti okoliša BiH i osnivanje agencije za zaštitu okoliša na nivou BiH.

3. Prioriteti

3.1. Definirati prioritetne oblasti za djelovanje

Za sektorske prioritete u oblasti zaštite okoliša, najbitniji su prijedlozi sadržani u programskom dokumentu NEAP-a, jer su proizašli iz analize stanja okoliša u BiH od 2001. do 2003. godine. Oni su rezultirali operativnim akcionim planom u osam prioritetnih oblasti sanacije i unapređenja zaštite okoliša, da bi se istakli oni projekti koji mogu doprinijeti smanjivanju siromaštva. Prioritetne oblasti za djelovanje su:

- vodni resursi/otpadne vode,
- održivi razvoj ruralnih područja,
- upravljanje okolišem (informacioni sistem/integralno planiranje/edukacija),
- zaštita biološke i pejzažne raznolikosti,
- otpad/upravljanje otpadom,
- privreda/održivi razvoj privrede,
- javno zdravlje,
- deminiranje.

3.2. Jačati zakonski i institucionalni okvir

Zakonsko i institucionalno jačanje i izrada dokumentacione osnove za planiranje i gospodarenje okolišem prepoznate su kao uvijet za implementaciju NEAP-a. U tom smislu potrebno je:

- usvojiti krovni Zakon o zaštiti okoliša BiH,
- izraditi strategiju zaštite okoliša i održivog razvoja u BiH,⁵

³ EU/EC PHARE Program

⁴ World Bank/WB, IDF Grant National Environmental Plan BIH – NEAP, Sarajevo/Banja Luka, mart 2003.

- izraditi set dopunskih zakona o radioaktivnoj kontaminaciji prehrambenih proizvoda, zaštiti od zračenja (u FBiH), plasmanu opasnih supstanci na tržište, prijavi novih opasnih supstanci, upravljanju rizikom od postojećih supstanci, vanjskotrgovinskom prometu opasnih kemikalija (ODS-supstance koje oštećuju ozonski omotač), i okolinskim posljedicama namjernog puštanja genetski izmijenjenih organizama/GMO,
- izraditi zakon o prevenciji, praćenju i intervenciji u slučaju elementarnih nepogoda. Raspoloživi resursi za zaštitu od elementarnih nepogoda u zemlji su ograničeni, rizici su jako visoki, a u savladavanju nepogoda često je potrebna međunarodna saradnja. Sistem zaštite trebalo bi da je integriran i povezan s međunarodnim sistemom (usuglasiti sa Zakonom o civilnoj zaštiti BiH),
- osnovati agenciju (agencije) za okoliš u BiH,
- izraditi studiju primjenjivosti međunarodnih ugovora/konvencija i protokola, te program objavljivanja neobjavljenih međunarodnih ugovora (po osnovu sukcesije) o zaštiti okoliša u BiH. Brojni međudržavni ugovori imaju različit utjecaj na stanje i promjene u ljudskoj aktivnosti u BiH. Neke je potrebno hitno ugrađivati u domaće propise, a primjena drugih može biti odložena na kraće ili duže vrijeme. Komparativnom studijom trebalo bi izvršiti analizu, selekciju i rangiranje konvencija, te predložiti modifikaciju domaćih zakona, odgovornih institucija i političkih organa za primjenu konvencija.

Nakon usvajanja i provodjenja sveobuhvatnih i temeljnih okolinskih zakona, neophodna je njihova razrada u podzakonske akte kao provedbene propise.

3.3. Osigurati intersektorski pristup u realizaciji mjera u prioritetnim oblastima za djelovanje

U smislu već naglašenog karaktera okoliša kao intersektorskog problema, potrebno je problematiku zaštite okoliša harmonizirati i uskladiti sa sektorskim politikama, prije svega onih u oblasti voda, industrije, energije, šuma, poljoprivrede, transporta, obrazovanja i zdravstva.

3.4. Unaprijediti finansiranje sektora

- uspostaviti entitetske ekološke fondove kao što je predviđeno paketom zakona iz oblasti zaštite životne sredine,
- povećati učešće međunarodnih fondova u finansiranju sektora. Bosna i Hercegovina, kao ugovornica globalnih konvencija, ima pravo na tehničku pomoć, kao što je Globalni fond za životnu sredinu (GEF). Također je potrebno ostvariti pravo na sredstva za učešće u Šestom okvirnom programu EU za istraživanja i tehnološki razvoj za priod 2002-2006. godine.

3.5. Unaprijediti statistike u oblasti zaštite okoliša

Neophodno je jačati i unaprijediti statistiku u oblasti životne sredine kao permanentnu aktivnost u okviru djelokruga entitetskih organa i organa BiH, nadležnih za pitanja statistike, uključujući izradu skupa indikatora za segment životne sredine u skladu sa međunarodnim metodologijama, i za razvoj sistema informiranja o održivom razvoju.

4. Kvalitet zraka i klimatske promjene

4.1. Stanje

U regionu Jugoistočne Evrope, kome pripada i Bosna i Hercegovina, pored projektovanog daljeg porasta temperature u opsegu od 2-3°C iznad sadašnjeg prosjeka, predviđa se i redukcija padavina od 5 do 15 procenata, naročito u toploj polovini godine i, s tim u vezi, smanjivanje vlažnosti zemljišta za 15 do 25 odsto. Pored navedenih promjena u režimu temperature i padavina, značajne promjene očekuju se i u pogledu intenziteta i frekvencije klimatskih ekstrema, kao što su olujne nepogode praćene gradom, električnim pražnjenjima, razornim vjetrovima, poplavama, dugotrajnim sušama,

⁵ Važna preporuka Studije izvodljivosti EC ("Izveštaj Evropske komisije Vijeću, str. 38.).

toplotnim talasima, ekstremno visokim i niskim temperaturama. Također se očekuje smanjenje sniježnog pokrivača, pomjeranje klimatskih zona prema većoj nadmorskoj visini i višoj geografskoj širini, stvaranje uvjeta koji pogoduju izbijanju šumskih požara, pojavi klizišta i slično.

Sistematsko praćenje i prognoziranje vremena i klime kao i praćenje parametara kvaliteta zraka i kemijskog sastava padavina (uključujući radioaktivnost zraka i padavina) provode Republički hidrometeorološki zavod Republike Srpske i Federalni meteorološki zavod Federacije BiH. Zbog nedostatka finansijskih sredstava još uvijek nisu obnovljeni i kompletirani meteorološki i hidrološki osmatrački, telekomunikacioni i analitičko-prognostički sistemi koji su u velikoj mjeri oštećeni u toku rata. Pored toga, još uvijek nije uspostavljena jedinstvena baza klimatskih podataka. Također nije uspostavljena ovlaštena laboratorija za nacionalne etalone fizičkih veličina atmosfere i certifikaciju meteoroloških instrumenata, iako to nalažu međunarodni standardi.

4.2. Prioritetne aktivnosti u ovoj oblasti djelovanja

4.2.1. Smanjiti emisije zagađujućih materija u atmosferu

- uspostaviti katastar emisije polutanata i zagađivača u atmosferu prema međunarodnoj metodologiji CORINAIR, uz primjenu protokola PRTR i softverskih paketa COLECTER i SELECTER, uključujući i informacije o vrstama i količini emisija štetnih gasova i prekograničnom prijenosu štetnih materija,
- uspostaviti sistem kontrole efikasnosti izgaranja fosilnih goriva.
- uspostaviti monitoring emisije i imisije polutanata i istraživanje njihovog utjecaja na zdravstveno stanje stanovništva,
- provesti Državni program eliminacije ODS tvari koje oštećuju ozonski omotač,
- izraditi «cost-benefit» studiju emisija zagađivanja iz velikih izvora,
- razviti i primjenjivati upravljačke standarde ISO 14000 i specifične međunarodne standarde i metodologije koje se odnose na atmosferu (klimatske promjene i kvalitet zraka),
- izraditi i provesti pilot projekat proizvodnje malodimnih goriva,
- zakonski regulirati korišćenje i uvoz okolinski prihvatljivih motornih vozila.

4.2.2. Povećati efikasnost korišćenja energije

- poboljšavati toplotnu izolaciju na postojećim objektima,
- razviti programe promocije korištenja obnovljivih izvora energije.

4.2.3. Uspostaviti sisteme rane najave, prognoze i zaštite od efekata atmosferskih nepogoda i klimatskih ekstrema

- usvojiti zakon o prevenciji, praćenju i intervenciji u slučaju elementarnih nepogoda,
- unaprijediti hidrometeorološki informacioni sistem i adekvatno uključiti BiH u operativne sisteme i naučno-tehničke programe Svjetske meteorološke organizacije/WMO (Regionalni i Globalni osmatrački sistem, Svjetski klimatski program, Program globalnog praćenja promjena kemijskog sastava atmosfere i sadržaja ozona u atmosferi, praćenja radioaktivnosti, rane najave i prognoze atmosferskih nepogoda i klimatskih ekstrema u cilju zaštite od elementarnih nepogoda i zaštite u slučaju tehnoloških katastrofa i industrijskih nesreća),
- istraživati osetljivost pojedinih privrednih aktivnosti na klimatske promjene i izraditi strategiju adaptacije na izmijenjene klimatske uslove na teritoriji Bosne i Hercegovine,
- izraditi nacionalni klimatski akcioni plan stabilizacije i postepenog smanjivanja emisija sa efektom staklene bašte sa izradom i implementacijom pilot projekata, vezanih za povećanje energetske efikasnosti, proizvodnju malodimnih goriva, revitalizaciju i unapređenje šumskih ekosistema,
- razviti strategiju adaptacije na izmijenjene klimatske uslove na teritoriji BiH,
- uključiti probleme klimatskih promjena u nastavne programe svih nivoa obrazovanja, osnovati posebne studijske obrazovne grupe iz oblasti meteorologije i klimatologije na univerzitetskom stepenu obrazovanja.

5. Zemljište

5.1. Stanje

Zemljište, posebno obradivo, ključni je i limitirajući resurs razvoja proizvodnje hrane, a posebno ruralnog razvoja. U predloženom Zakonu o prostornom uređenju u FBiH, te postojećim zakonima RS, zemljište nije adekvatno tretirano, niti je u njemu promovirano integralno upravljanje.

5.2. Prioritetne aktivnosti u ovoj oblasti djelovanja

5.2.1. Dograditi pravni i institucionalni okvir za upravljanje zemljištem

- usvojiti okvirni zakon o zemljištu na nivou BiH i pravilnik o kvalitetu zemljišta,
- osnovati agenciju za konzervaciju i upravljanje zemljištem, i za koordinaciju rada ministarstva za prostorno uređenje i okoliš i ministarstva za poljoprivredu, vodoprivredu i šumarstvo na nivou entiteta ili države,
- organizaciono i kadrovski jačati institucije koje se bave problematikom zemljišta (fakulteta, instituta, zavoda i službi pri ministarstvima na nivou entiteta, kantona/županija i općina),
- obnoviti rad državnog zavoda (instituta, agencije) za imovinske odnose i katastar zemljišta. Potrebno je dovršiti katastarsko snimanje u općinama u kojima to nije učinjeno, dovršiti izradu bonitetne karte i prilagoditi sistem administrativno-političkoj organizaciji zemlje.
- razviti mrežu poljoprivredno-veterinarskih stanica u zemlji, koje bi služile kao instruktivni, kurativni i razvojni centri za podršku racionalnom korištenju zemljišta i stočnog fonda u ruralnim uvjetima,
- provesti pilot projekte triju geografskih/geodetskih informacionih centara (GIS, državni i dva entitetska). Potrebni su radi obuke u korištenju modernih metoda dešifriranja satelitskih snimaka i diseminacije znanja. Njihovom uspostavom racionalizirali bi se troškovi snimanja i izrade namjenskih karata i, uz primjenu odgovarajućih metoda projektiranja, ubrzali procesi planiranja i korištenja prostora,
- educirati javne zvaničnike i javnost o značaju zemljišta za održivi razvoj,
- uspostaviti jedinstven sistem trajnog monitoringa zemljišta na nivou BiH, i priključiti se sistemu monitoringa Alpe – Jadran.

5.2.2. Pojačati zaštitu zemljišta od degradacije svih vrsta

- usvojiti zakon o praćenju, prevenciji i intervenciji u slučaju prirodnih nepogoda,
- provesti projekat inventarizacije oštećenih zemljišta u BiH,
- izvršiti procjenu zagađenosti poljoprivrednog zemljišta i vode, kao podršku strategiji održivog poljoprivrednog razvoja i strategiji zaštite i unapređenja zdravlja,
- utvrditi stanje, kao i potencijalne i aktivne zone erozije tla zbog djelovanja vode u BiH,
- izvršiti kategorizaciju (bonitiranje) zemljišta u cilju održivog upravljanja i racionalnog korištenja prostora u općinama,
- izvršiti revitalizaciju oštećenih i deminiranih zemljišta i deponija otpada,
- izraditi programe rekultivacije napuštenih rudišta (posebno površinskih kopova), kamenoloma i majdaništa,
- formirati fond za rekultivaciju napuštenih zemljišnih područja.

6. Otpad

6.1. Stanje

U BiH se godišnje stvara 2 do 3 miliona tona čvrstog otpada svih kategorija, koji se uglavnom odlaže na oko 1.100 «divljih deponija», usljed nedovoljnog broja propisno uređenih sanitarnih deponija. Ovakvo odlaganje smeća neposredno ugrožava zdravlje stanovništva, kako onog koje živi u neposrednoj blizini deponija, tako i šire, zbog opasnosti isticanja otrovnih materija u podzemne vode. U komunalnoj djelatnosti veliko ograničenje za unapređenje stanja u sektoru predstavlja isključiva nadležnost općina, iz čega proističe i velika fragmentacija komunalnih poduzeća. Prisutni su brojni

problemi koji se tiču nedovoljnih kapaciteta za odvoz smeća. Svega 60% većih urbanih općina pruža ove usluge, a stanje je znatno gore u manjim općinama. Poseban problem predstavlja neekonomsko utvrđivanje cijena komunalnih usluga i njihov nizak stepen naplate.

U sklopu implementacije projekata Svjetske banke sačinjena je Strategija upravljanja čvrstim otpadom u Bosni Hercegovini koja je u fazi implementacije. Na ovaj način definirana je buduća politika zbrinjavanja krutog otpada, po konceptu regionalnog deponiranja putem međuopćinskih organizacija za gospodarenje otpadom, i njegovog zbrinjavanja na sanitarnim deponijama regionalnog tipa.

6.2. Prioritetne aktivnosti u ovoj oblasti djelovanja

6.2.1. Nastaviti sa implementacijom Strategije upravljanja čvrstim otpadom u BiH

Strategija predviđa uspostavu 16 deponija: 10 u Federaciji BiH i 6 u Republici Srpskoj. Predložene regionalne deponije u Federaciji BiH su za regije: Bihać, Bugojno, Goražde, Gračanica/Lukavac, Livno, Mostar, Tešanj, Tuzla i Zenica, dok su u RS: Banja Luka, Bijeljina, Doboj/Teslic, Foča, Gacko, Prijedor, Vlasenica. Predloženi lokaliteti nisu konačna mjesta regionalnih deponija, nego će to biti definirano izradom tehno-ekonomske analize u okviru studija izvodljivosti. Trenutno su završene studije izvodljivosti za regionalne deponije: Banja Luka, Bihać, Mostar, Livno, Tešanj, Tuzla i Zenica. Planiraju se studije za: Bijeljinu, Goražde, Bugojno i ostale lokacije.

U kontekstu ovoga, potrebno je:

- dovršiti studije izvodljivosti za regionalne deponije,
- započeti izgradnju preostalih regionalnih deponija,
- ukloniti divlja odlagališta otpada, sanirati degradirana područja,
- unaprijediti sistem odvoza smeća – otvoriti mogućnost angažmana privatnih operatera.

6.2.2. Unaprijediti sistem odlaganja rudarskog, energetskog i drugih vrsta industrijskog otpada

Problem otpada treba proširiti na rudarski, energetski i industrijski, a ne samo (pretežno) gradski. U kontekstu ovoga treba stimulirati aktivnosti na komercijalnoj eksploataciji ove vrste otpada.

6.2.3. Jačati institucionalni okvir i kapacitete za upravljanje otpadom

- uspostaviti regulatorne i nadzorne mehanizme koji će usmjeravati općine prilikom rješavanja problema odvoženja otpada,
- usvojiti i implementirati osnovne propise u području upravljanja otpadom sukladno EU-standardima,
- usvojiti okvirni i entitetske zakone o eksploataciji mineralnih sirovina. Okvirnim zakonom bi trebalo inaugurirati princip kompleksnog korištenja mineralnih (metalnih i nemetalnih) sirovina, i minimiziranje štete po okoliš, te urediti opći okvir za odobravanje koncesija. Entitetskim zakonima bi trebalo preciznije urediti odgovornost za proizvodnju otpada pri eksploataciji, i stimulativne mjere za minimiziranje štete po okoliš,
- usvojiti okvirni zakon o reciklaži i preradi sekundarnih sirovina,
- uspostaviti baze podataka o izvoru, količini, i vrsti otpada, objektima za zbrinjavanje otpada, akterima u zbrinjavanju otpada (u skladu s Aarhuskom konvencijom i PRPR sistemom okolinskih podataka),
- uspostaviti mreže laboratorija za čvrsti otpad, s opservatorijem na nivou države.

6.2.4. Razviti alternative za reciklažu otpada:

- izraditi studije o korištenju elektrofilterskog pepela termoelektrana kao sekundarne sirovine. Studijom bi trebalo istražiti sastav, definirati upotrebljivost i opasnosti po okoliš, predložiti moguće namjene i metode eksploatacije, deponovanje opasnog dijela supstance,
- izraditi studije o korištenju crvenog mulja kao sekundarne sirovine. Analogno prethodnoj, studija bi trebalo da obradi odlagališta tvornica glinice Mostar i Zvornik,
- izraditi studije o korištenju sekundarnih sirovina Željezare Zenica,
- uspostaviti berze/burze otpada. Izdvajanje korisnih materijala iz otpada je tradicionalno područje djelatnosti najsiromašnijih slojeva stanovništva, čak i u najrazvijenijim zemljama. Korištenje odloženih materijala na industrijskim i rudarskim haldama, značajno je sa okolinskog stanovišta, ali i sa stanovišta smanjenja siromaštva.

7. Prostor

7.1. Stanje

Pitanje prostornog uređenja definirano je entitetskim i podentitskim propisima. Pravna i institucionalna fragmentiranost u ovoj oblasti onemogućava integralno upravljanje prostorom. Nedostatak propisa na državnom nivou predstavlja poseban problem.

7.2. Prioritetne aktivnosti u ovoj oblasti djelovanja

7.2.1. Unaprijediti zakonski i institucionalni okvir za upravljanje prostorom:

- postići saglasnost oko usvajanja okvirnog zakona BiH o integralnom upravljanju prostorom, te oko izrade plana prostornog uređenja BiH. Dakle, potrebno je izraditi novi program prostornog uređenja BiH koji, pored principa što se odnose na politiku održivog prostornog razvoja, podrazumijeva i detaljnije mjere za prostorni razvoj kulturnog okoliša. Razvoj kulturne ambijentalne cjeline trebalo bi da bude sastavni dio politike prostornog razvoja, kao i sektorskih politika koje se odnose na kulturu, zaštitu okoliša, poljoprivredu i društveno-ekonomske odnose.
- izraditi studije o procjeni utjecaja na okoliš (EIA) izgradnje planiranih evropskih puteva (npr. koridor Vc, Brisel – jadranska obala Grčke, s krakom Sarajevo – Solun),
- uskladiti projekte za autoceste sa okolinskim standardima (buka, monitoring linijskog zagađivanja zraka, tretman ocjernih voda sa autocesta, itd.),
- izraditi studiju o procjeni utjecaja na okoliš u projektu izgradnje evropske pruge Trst – Sarajevo – Solun, predviđene Jadransko-jonskom inicijativom,
- izraditi pilot studije o urbanom razvoju gradova Sarajevo i Banja Luka,
- uspostaviti baze podataka o stanovništvu, nekretninama, prostornim jedinicama, pravnim licima i zakonskim normama i standardima primjenjujući odgovarajuće GIS metode,
- uskladiti ekološke standarde i standarde kvaliteta u BiH sa standardima EU,
- ratificirati međunarodne dokumente o održivom razvoju. Ratifikaciji bi trebalo da prethodi komparativna studija opravdanosti njihove primjene, prioriteta i nužnih koraka u prilagođavanju domaćih propisa zahtjevima dokumenata koji se ratificiraju.

7.2.2. Planski razvijati urbana područja

U cilju postizanja policentričnog razvoja strukture urbanih područja, pored jačanja ekonomskog potencijala, neophodno je obratiti pažnju i na strategije razvoja prilagođene lokalnim prilikama. Ovo je važno posebno sa aspekta kontroliranja prostorne ekspanzije gradova kroz iznalaženje građevinskog zemljišta unutar gradskih zona, i građenja kojima se štedi prostor. Na ovaj način potrebno je osigurati zaštitu i brižljivo upravljanje urbanim ekosistemima, stvaranje novih zelenih površina i biotopnih struktura, razvijanje učinkovitog, ali u isto vrijeme ekološki usklađenog javnog saobraćaja, te uspostavljanje zajedničkih tijela radi koordinacije urbanističkog i prostornog planiranja u različitim gradovima i općinama, te implementaciju zakona.

7.2.3. Planski razvijati ruralna područja

- pokrenuti dva do tri pilot projekta urbanizacije ruralnih naselja,
- u politici prostornog razvoja osigurati specifičan tretman zaštite i razvoja planinskih i ruralnih područja. Planinski regioni u BiH su izvanredan potencijal, koji zadovoljava ekološke, privredne, društvene, kulturne i poljoprivredne funkcije. Politika razvoja planinskih regiona treba biti integralan dio evropske politike prostornog razvoja, kojom će biti uvedene mjere zaštite i upravljanja prirodnim resursima, kao i poštivanje lokalnih tradicija i kultura.

8. Biološka i geološka raznolikost, kulturno i prirodno naslijeđe

8.1. Stanje

Biološka raznolikost je fundamentalna komponenta životne sredine te najbolji i najpouzdaniji indikator stanja, trendova i potencijalnih mogućnosti razvoja države. BiH je brdsko-planinska zemlja. Od ukupne površine 5 procenata otpada na ravnice, 24 na brežuljke, 42 na planine, a 29 procenata zauzima krš. Srednja nadmorska visina iznosi oko 500 m (najviši vrh je na planini Maglić - 2387 m). Geografski položaj na raskrsnici najrazličitijih bio-geografskih utjecaja i puteva, i raznovrsnost velikog broja ekološki različitih i mozaično raspoređenih staništa, usloveli su veliki specijski diverzitet, rezultat su velike biološke raznolikosti, kako pojedinih dijelova, tako i ukupne teritorije BiH. Relativno veliki broj vrsta je endemičan. Šumski ekosistemi zauzimaju oko 41 procenat površine.

8.1.1. Biološka raznolikost

BiH se svrstava u područja s najvišim stupnjem biološke raznolikosti u Evropi. Ona je jedna od najbogatijih po raznolikosti divljih vrsta biljaka i životinja (678 biljnih i 259 životinjskih vrsta, registriranih prema IUCN kategorijama).

8.1.2. Geološka raznolikost

Iz aspekta geološke raznolikosti Bosna i Hercegovina je jedan od najspeficičnijih regiona u Evropi. Imajući u vidu površinu zemlje, te broj do sada utvrđenih geoloških rariteta, BiH spada u red najraznovrsnijih zemalja u Evropi. Dinamičan reljef, pravac pružanja planinskih masiva, hidrografska mreža, blizina Jadranskog mora i drugi faktori uvjetovali su širok spektar tipova klime.

8.2. Prioritetne aktivnosti u ovoj oblasti djelovanja

8.2.1. Unaprijediti zakonski i institucionalni okvir za upravljanje biološkom i geološkom raznolikošću

- usvojiti strategiju i nacionalni akcioni program (NAP) za uravnoteženo upravljanje biološkom, geološkom i pejzažnom raznovrsnošću,
- usvojiti program integralnog upravljanja obalnim i priobalnim pojasom bosanskohercegovačkog dijela Jadranskog mora, te uspostaviti ekološki stacionar za umrežavanje u MAP,
- usvojiti strategiju i nacionalni program zaštite kulturnog naslijeđa u prirodnom okruženju, u kontekstu razvoja turizma,
- usvojiti program za stavljanje pod odgovarajući režim zaštite 15 do 20 odsto teritorija BiH (danas je pod zaštitom samo 0,5 postotka područja BiH).

8.2.2. Izvršiti inventarizaciju biološke i geološke raznolikosti radi njihove zaštite:

- izvršiti ekološku kategorizaciju staništa (habitata), sukladno sa CORINE-biotop mapping metodologijom,
- izvršiti ekološku kategorizaciju i inventarizaciju staništa u priobalnom pojasu Mediterana, sukladno sa CORINE i MEDWET metodologijom i EMERALD propisima,
- izvršiti ekološku kategorizaciju močvarnih područja, sukladno metodologiji MEDWET,
- izvršiti inventarizaciju invanzivnih vrsta biljaka, životinja, gljiva i monera, sukladno propozicijama FAO,
- izraditi i usvojiti crvenu listu i crvenu knjigu biljaka, gljiva i životinja u BiH, sukladno sa IUCN kriterijima,
- formirati nacionalnu banku gena za domaće biljke i životinje,
- uspostaviti sisteme održivog upravljanja endemskim i refugijalnim centrima (kanjoni rijeka Une i Sane, Neretve, Vrbasa, Drine, doline Trebižata, Plive i Tinje),
- razviti i provesti program uravnotežene zaštite geo-biodiverziteta (ekosistemi u pukotinama stijena, sipara, kamenjara).

9. Javno zdravlje

9.1. Stanje

Na temelju istraživanja u okviru NEAP-a, definirane su mjere i konkretni prioritetni projekti, s većim učinkom na prevenciju i unapređenje zdravstvenog stanja i sigurnosti stanovništva u ovoj oblasti.

9.2. Prioritetne aktivnosti u ovoj oblasti djelovanje

9.2.1. Unaprijediti sistemski okvir za praćenje utjecaja okoliša na zdravlje stanovništva

- definirati jedinstvenu zdravstvenu politiku na nivou BiH sukladno dokumentu «Zdravlje za 21. stoljeće»,
- izraditi operativni plan provođenja NEHAP-a i uspostaviti nacionalni komitet za provođenje politike zaštite okoline u funkciji zdravlja,
- koordinirati provođenje državnih akcionih planova za zaštitu okoliša /NEAP/ i zaštitu zdravlja /NEHAP/.

9.2.2. Istražiti i intervenirati u specifičnim problemima koji dosad nisu sistemski obuhvaćeni:

- uspostaviti monitoring zagađenja zraka u većim urbanim sredinama,
- ukloniti radioaktivne kontaminacije životne sredine nakon upotrebe municije sa osiromašenim uranom u BiH. U skladu sa preporukama Programa UN za životnu sredinu (UNEP), datim u izvještaju »Osiromašeni uranijum u Bosni i Hercegovini-postkonfliktna ekološka ocjena« objavljenom u martu 2003. godine, neophodno je, u cilju zaštite zdravlja stanovništva, izvršiti dekontaminaciju i druge mjere zaštite na svim utvrđenim lokacijama u BiH, uspostaviti program sistematskog praćenja određenih parametara radioaktivnosti zraka, površinskih i podzemnih voda, zemljišta, kao i dugoročni program ispitivanja mogućih utjecaja osiromašenog uranijuma na zdravlje ljudi, u saradnji sa UNEP, Svjetskom zdravstvenom organizacijom i drugim međunarodnim institucijama,
- analiza utjecaja kontaminacije tla parazitima na zdravlje djece,
- istraživanje efekata faktora sredine (kemijskih, fizičkih, bioloških) na genetički-nasljedni materijal populacije stanovništva.

10. Problematika voda i šuma obrađena je u drugim dijelovima ovog dokumenta (vidi dijelove koji se odnose na sektorske prioritete za vode i šume).

11. Indikatori za praćenje reformi u oblasti zaštite okoliša

Indikatori koji su razvijeni na osnovu Milenijumskih razvojnih ciljeva

Indikator	Izvor	2000/2001	2007
Procenat zemlje pokriven šumom	WDI 2002, WRI	44,6%	52%
	IHR MRC Izvještaj	55,6%	
Procent zemlje zaštićen radi očuvanja bio raznolikosti	WDI 2002, WRI	0,55%	15%
GDP po jedinici utrošene energije (pokazatelj ekonomske efikasnosti)	Na osnovu WDI 2002, proračunato za IHR MRC Izvještaj	47,5	40
Emisija karbon dioksida/pc (1,000 kg)	IHR MRC Izvještaj	3,2	3,5